

GENERALUL SCARLAT PANAITESCU (1865-1938).
PERSONALITATE A RĂZBOIULUI DE REÎNTREGIRE NAȚIONALĂ

MARIUS CÎRJAN*

„N-am urmărit niciodată în cursul carierei mele să ajung la aureola cu care îmi coronați azi opera mea științifică-militară, căci am găsit totdeauna un puternic sprijin în modestia împlinirii datoriei și iubirii de neam. Am avut frumoasa recompensă a-mi termina cariera militară contribuind în gradul de general la desăvârșirea idealului milenar al neamului, împlinindu-mi prin aceasta cel mai mare vis al tinereții mele, visul de aur al oricărui soldat...“¹. Fragment din scrisoarea generalului Scarlat Panaitescu către președintele Academiei Române cu ocazia numirii sale în calitate de membru corespondent al înaltului for științific (iunie 1919).

Printre personalitățile militare cu o activitate deosebită pe fronturile războiului de reîntregire națională se numără generalul de divizie Scarlat Panaitescu (1865-1938) care, prin pregătirea profesională de excepție și credința în valorile naționale, și-a pus amprenta în mod pozitiv în activitatea armatei geniu din armata română și, în mod special, asupra domeniului fortificațiilor militare.

*Generalul Scarlat Panaitescu
(1865-1938)*

* Doctorand în cadrul Școlii Doctorale a Universității „Valahia” Târgoviște. Elaborarea articolului s-a realizat cu sprijinul Fondului Social European în cadrul Programului Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Axa prioritară 1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”. Domeniul major de intervenție 1.5. „Programe doctorale și postdoctorale în sprijinul cercetării”. Titlul proiectului: „Oportunități oferite în cadrul stagiului de pregătire doctorală în vederea creșterii capacității și motivației pentru cercetarea științifică de performanță”. Contract nr. POSDRU/6/1.5/S/23.

¹ Petre Otu, Teofil Oroian, Ion Emil, *Personalități ale gândirii militare românești*, Vol. I, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1997, p. 215.

Născut pe data de 24 aprilie 1865 în Iași, plasa Copou, fiul lui Constantin și al Mariei², Scarlat Panaitescu a îmbrățișat încă din tinerețe cariera militară, urmând o serie de instituții de învățământ militar și tehnic din țară și străinătate: Școala militară de ofițeri de artilerie și geniu (1883-1885), șef de promoție; Școala Politehnică, Facultatea de științe de la Sorbona (1885-1889)*; Școala de aplicații de artilerie și geniu de la Fontainebleau (1889-1891), stagiul de pregătire la observatorul de la Montsouris (1891-1892)³.

La intrarea României în războiul pentru reîntregirea națională deținea gradul de general de brigadă, fiind numit, conform *Ordinii de bătaie a armatei române din 14 august 1916*, inspector general al Serviciului Geniului în structura Marelui Cartier General⁴. În contextul internațional al războiului de poziții, în calitate de comandant al armeei geniu i-a revenit misiunea deosebit de importantă ca, alături de alte structuri ale armatei, să coordoneze și să supravegheze execuția amenajărilor genistice menite să potențeze capacitatea de apărare a țării.

În prefața jurnalului de război, generalul mărturisește scopurile nobile cu care preluase comanda serviciului: „Amibiția mea, pe timpul acestui război, a fost ca serviciul de geniu, cu toate trupele și serviciile sale, să aducă colaborarea cea mai desăvârșită între diferitele arme ale Oștirii. Serviciile din Marele Cartier General reprezintă o interesantă sinteză a activității războinice. Intervenirea lor este neconținut călăuzită de ideea dominantă a operațiilor și ele își manifestă colaborarea lor la trupe și comandamente în modul cel mai rodnic și cu mijloacele cele mai simple”⁵. Activitatea și rezultatele ulterioare au demonstrat pe deplin sinceritatea intențiilor afirmate.

Comanda armeei geniu nu a fost preluată în auspicii foarte bune în pofida intențiilor generalului. Imediat după mobilizare, acesta nota: „La Minister [de Război – n.n.], am avut o primă decepție. La Direcție nu se știe nimic de modul cum are să se urmeze mobilizarea Serviciului de Geniu de la M.C.G...”⁶. În a cincea zi de mobilizare, surprinderea și nemulțumirea generalului continuă datorită „ingenuității și improvizării mobilizării”, deoarece personalul serviciului de geniu era compus doar dintr-un avocat locotenent, care îi fusese impus ca aghiotant, un colonel active și un învățător sublocotenent, în total doar patru ofițeri⁷.

În noua funcție încredințată, generalul Scarlat Panaitescu a derulat o intensă activitate de inspectare a trupelor de geniu. Încă de la debutul campaniei, pe 24 septembrie/7 octombrie 1916, în urma inspecției făcute la o parte a trupelor de geniu aflate la București, a consemnat starea de dezorganizare a acestora: „Am inspectat primele trupe sedentare de pionieri; ofițeri și grade zac în ignoranță și zăpăceală.

² Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A.M.R.), fond Direcția Cadre-Învățământ. Ofițeri activi. Geniu, Vol. 1, f. 304.

* Scarlat Panaitescu a fost primul român licențiat în matematici la prestigioasa universitate din Paris (Cf. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866-2003. Dicționar*, Editura Enciclopedică. Editura Academiei Române, București, 2003, p. 620.

³ Petre Otu, Teofil Oroian, Ion Emil, *op. cit.*, p. 209.

⁴ Marele Cartier General, *Ordinea de bătaie a armatei. 14 august 1916*, f.e., București, 1916, p. 10.

⁵ Cf. Scarlat Panaitescu, *Aspecte militare. Efemeride de război (1916-1918). Jurnal de operații (1913)*, București, Tipografia „Geniului”, 1927, p. 7.

⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁷ *Ibidem*, p. 12.

Încadrarea părților sedentare, așa cum a fost făcută, constituie o greșală de neiertat⁸, nota cu indignare generalul.

În pofida dificultăților întâmpinate în perioada mobilizării, deci conștient de necesitatea unei noi organizări a armeei, Scarlat Panaitescu a acționat în mod consecvent, prin proiecte avansate Marelui Cartier General, având ca obiectiv creșterea importanței armeei genului în acțiunile armatei române, în conformitate cu cerințele războiului modern. Memoriile propuneau organizarea unor noi servicii și unități de geniu: serviciului de încălzire, care să doteze trupele cu sobe de tranșee și tabără, un serviciu de baracamente pentru adăpostirea trupelor, proiect rămas nefinalizat datorită lipsei mijloacelor materiale, înființarea unor unități de lichide inflamabile ș.a.⁹. Un demers aparte îl realizează pe data de 16 decembrie 1916 când propune M.C.G. numirea ca șefi ai serviciului de geniu la divizii a comandanților companiilor de pionieri aflate în structura acestora¹⁰.

În consecință, în perioada septembrie-decembrie 1916, conform ordinelor primite de la M.C.G., dar și la sugestiile ofițerului superior de geniu, au luat ființă peste 60 de unități (companii, secții, echipe de geniu), în majoritate companii de pionieri, pentru a susține efortul de război ale celorlalte arme¹¹.

În condițiile înfrângerilor și retragerii trupelor româno-ruse de pe frontul dobrogean, generalul primește ordinul de distrugere a podului de peste Dunăre, de la Fetești. Conștient de importanța misiunii și pătruns de spiritul datoriei, generalul mărturisește în memoriile de război: „Primind ordinul în extrem (de urgență), de a proceda la această distrugere, îmi dădeam seama că joc, pe lângă interesele capitale ale războiului, și întreaga (mea) reputație. Am plecat hotărât, în caz de nereușită, să-mi pun capăt zilelor, dacă vrășmașul mi le îngăduie...”¹². După o încercare nereușită, riscându-și viața în condițiile atacului unei escadrile de aeroplane inamice, generalul a coordonat cu succes operațiunea și podul a fost aruncat în aer¹³.

După reîntoarcerea în Capitală, M.C.G. l-a însărcinat, pentru o scurtă perioadă de timp la începutul lunii octombrie a anului 1916, cu conducerea superioară a lucrărilor de fortificație din Dobrogea de Nord. Conform ordinului, toate lucrările „trebuiau să înceapă imediat și să fie executate cu maximum de energie, împingând munca până la limitele puterii omenești”¹⁴.

La scurt timp însă, conform deciziilor M.C.G., începând cu 22 octombrie 1916, șeful Serviciului Geniului primește misiunea supravegherii tehnice și administrative a tuturor lucrărilor de fortificație de la Măcin, executate sub comanda colonelului Constantin Botez. Cu această nouă misiune, primește de la Comandamentul rus din Moldova permisiunea de a inspecta și sectoarele ruse de fortificații. În urma

⁸ *Ibidem*, p. 21.

⁹ Idem, *Amintiri. Extrase din caietele personale de amintiri*, material selectat și cuvântul introductiv de colonel (r) Petre Zaharia, f.e., București, 1988, pp. 38-39.

¹⁰ Petre Zaharia, Emanoil Ene, Florea Pavlov, *Istoria armeei geniu din armata română*, Vol. I, Editura Militară, București, 1994, p. 226.

¹¹ *Ibidem*, p. 224.

¹² Cf. Scarlat Panaitescu, *Amintiri. Extrase din caietele personale de amintiri*, material selectat și cuvântul introductiv de colonel (r) Petre Zaharia, f.e., București, 1988, p. 11.

¹³ Cf. Idem, *Aspecte militare. Efemeride de război (1916-1918). Jurnal de operații (1913)*, p. 25.

¹⁴ A.M.R., fond M.C.G. (1916-1920), dosar 724, filă nenumărată.

inspecțiilor efectuate în zona fortificațiilor respective, pe data de 18 noiembrie/1 decembrie 1916, generalul remarca precara pregătire a unor ofițeri ruși în arta fortificațiilor dar, din nefericire, și a unor trupe românești destinate a asigura supravegherea populației la lucrările defensive: „Am examinat lucrările defensive din sectorul Turcoaia. Ofițerii ruși n-au nici o cultură tehnică, ei sunt de proveniență grăniceri. La Măcin am rămas cu totul nemulțumit de companiile de milițieni puse în serviciul fortificațiilor. Cadre fără inițiativă și știință militară, oameni dezbrăcați, o turmă bună de panică”¹⁵. Pentru remedierea urgentă a problemelor constatate, generalul român a propus Comandamentului rus adoptarea unor măsuri care se impuneau, prin schimbarea de la comanda unui sector de fortificații a unui ofițer rus „foarte puțin cunosător în ale fortificației și care semănase la întâmplare lucrările de fortificație”¹⁶.

Rapoartele de inspecție sunt caracterizate prin profesionalism și atunci când situațiile o impuneau, generalul nu ezita în a remarca și calitățile dovedite de trupele aflate în subordine. Astfel, pe data de 21 noiembrie/4 decembrie 1916, despre unitățile de geniu române trimise să colaboreze cu rușii la edificarea sectoarelor de fortificații din zona Baschioi și Balancea, generalul aprecia: „... Pretutindeni dau de aceeași notă: conștiință luminată, simț de sacrificiu, devotament și muncă fără preget la ofițerii și trupa noastră trimeasă pentru colaborarea cu rușii”¹⁷.

În condițiile reorganizării armatei române, la 20 ianuarie 1917, Direcția Superioară a Lucrărilor de Fortificații (structură a armatei române care a avut misiunea de a coordona tehnic și administrativ executarea lucrărilor de fortificații în campania anului 1916) și de a colabora cu armatele țariste în misiunile similare, s-a transformat în Serviciul de Fortificații al Armatei în structura M.C.G., conducerea fiind atribuită generalului Scarlat Panaitescu, cu funcția de Comandant al trupelor de Geniu și Șeful Serviciului de Fortificații al Armatei¹⁸.

Cu ocazia preluării conducerii Serviciului de Fortificații al armatei române, generalul a dat următorul ordin de zi, din care cităm un fragment relevant pentru capacitatea comandantului de a aprecia eforturile deosebite depuse de către geniștii români cu scopul de a amenaja aliniamente defensive în prima parte a campaniei: „...În speranța de a fi ajutat de întreg personalul acestui serviciu, cu același devotament, credință și spirit de sacrificiu pe care l-a depus până în prezent, le adresez la toți afectuosul meu salut”¹⁹.

Sub inspirația organizării armatei țariste, chiar de la debutul activității, în cadrul Serviciului de Fortificații, generalul Panaitescu a reluat o inițiativă mai veche a unui grup de ofițeri români de constituire a unui Serviciu de camuflaj²⁰, compus din

¹⁵ Cf. Scarlat Panaitescu, *Aspecte militare. Efemeride de război (1916-1918). Jurnal de operații (1913)*. București, Tipografia „Geniului”, 1927, p. 32.

¹⁶ Cf. Idem, *Amintiri. Extrase din caietele personale de amintiri*, material selectat și cuvântul introductiv de colonel (r) Petre Zaharia, f.e., București, 1988, p. 42.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Marele Cartier General, *Ordinea de bătaie a Comandamentelor și Serviciilor Armatei. 15 ianuarie 1917*, București, f.e., 1917, p. 10.

¹⁹ A.M.R., fond Direcția Fortificațiilor (1916-1947), dosar nr. 14, f. 256.

²⁰ Armata imperială rusă dispunea la Piatra Neamț de o Școală de camuflaj vizitată de 3 ofițeri români, care au elaborat un memoriu privind organizarea și funcționarea acesteia. Prin referatul nr. 1695 din 9 noiembrie 1916 grupul respectiv de ofițeri a propus și obținut de la M.C.G. înființarea unui serviciu de camuflaje, dar „evenimentele ce au urmat nu au permis realizarea și funcționarea acestei unități, iar prin reorganizare nu s-a

două secțiuni, care urmau a fi atașate pe lângă Detașamentele de fortificații ale Armatei a I-a și a II-a²¹. În acest sens, la finele lunii ianuarie 1917, generalul Scarlat Panaitescu, în calitate de Comandant al trupelor de Geniu și Șef al Serviciului Fortificațiilor Armatei înainta Marelui Cartier General român un „Memoriu asupra organizării și funcționării Serviciului de Camuflaje”.

Memoriul era organizat pe șapte capitole, care prevedeau scopul, organismele militare, mijloacele, materialele și modul de funcționare ale serviciului. Încă din prima parte a memoriului, autorul stabilea scopurile organismului militar care urma a fi înființat: „... a schimba aspectul uvrajelor de fortificație pentru a induce în eroare pe inamic [...] prin crearea de peisaje false și lucrări simulate (șosele, poduri, case, cantonamente de trupe, baterii, hangare de aeroplane, aeroplane, baloane, diferite lucrări de fortificație false), care să atragă atenția inamicului într-o direcție greșită, dând posibilitatea trupelor noastre a lucra sau ataca în alte părți”. De asemenea, prin constituirea unui asemenea serviciu se mai urmărea și „mascarea lucrărilor de fortificație adevărate și a diferitelor instalațiuni ale armatei”, cu scopul de „a căuta prin toate mijloacele de a înșela pe inamic asupra adevărului, dând localităților pașnice aspecte războinice sau invers, prefăcând câmpurile de luptă defensive în localități care să nu dea nici o bănuială inamicului”²².

În finalul memoriului, generalul Panaitescu sugera și alcătuirea, în regim de urgență, a organismele serviciului: o companie de camuflaje cu atelier și depozit central, „batalioanele de pionieri urmând a trimite fiecare câte un ofițer sau plutonier, 2 gradați și 20-30 soldați destoinici și de preferință meseriași” pentru a urma cursuri speciale de camuflaj. Cursurile de specializare urmau a se desfășura în cadrul Școlii de Fortificație de la Huși²³.

În activitatea Serviciului de Fortificații de a doua linie, generalul Scarlat Panaitescu a manifestat o atenție deosebită în vederea îmbunătățirii condițiilor de muncă, plată, hrană și cazare a populației rechiziționate din zonele limitrofe cu scopul amenajării pozițiilor defensive din a doua linie.

Printr-un ordin adresat șefilor de sectoare de fortificații, comandantul serviciului ordona: „Cum starea lor sanitară (a locuitorilor rechiziționați - n.n.) trebuie observată cu multă grijă, luați măsuri ca imediat să înceapă construcția unui cuptor de deparazitare care va fi pus în funcțiune îndată ca va fi terminat...”. Generalul a demonstrat un înalt spirit umanitar chiar și față de prizonierii armatelor inamice mobilizați la lucrări genistice, în continuarea ordinului dispunând „...ca în locurile unde vor fi adăpostiți prizonierii să se construiască șoproane care la data sosirii prizonierilor vor trebui să fie terminate în bună parte”²⁴.

În pofida problemelor majore legate de aprovizionarea cu alimente a populației și armatelor, în calitate de comandant al Serviciului de Fortificații, Scarlat Panaitescu s-a îngrijit ca populația rechiziționată să primească rații alimentare suplimentare²⁵ și o

mai insistat asupra necesității acestei specialități”(Idem, fond Inspectoratul General al Geniului [1916-1941], dosar nr. 33, f. 175).

²¹ *Ibidem*, f. 171.

²² *Ibidem*, f. 173.

²³ *Ibidem*, f. 175.

²⁴ *Ibidem*, f. 71.

²⁵ Idem, fond Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar nr. 13, f. 24.

plată corespunzătoare în condițiile prestării unor munci istovitoare. Încă de la preluarea comenzii serviciului de fortificații, printr-un referat adresat M.C.G., generalul încerca și soluționarea problemelor administrative constatate: „Am onoarea a supune cunoștinței dumneavoastră. La luarea în primire a serviciului lucrărilor de fortificație de la dl. general Văleanu, am constatat că o parte din lucrători nu au fost achitați de drepturile lor sub cuvânt că cu începere de la 16 decembrie, conform convenției stabilite, urma ca să se plătească de către ruși [...] Cum este absolută nevoie a se plăti oameni care merg la depozitele respective și până la stabilirea modalității efectuării plății de către ruși, vă rog să binevoiți a aproba să se dea de către Serviciul Intendenței un avans de 300.000 lei ca mod de rambursare de către armata rusă”²⁶.

Măsurile adoptate în acest sens au fost completate printr-un ordin din vara anului 1917 al Direcției Superioare a Lucrărilor de Fortificații, structură subordonată Serviciului de Fortificații al Armatei, către sectoarele de fortificații. Conform acestuia, populația rechiziționată pentru amenajarea lucrărilor defensive era achitată după cum urmează: un pălmaș 2 lei zilnic plus mâncare; un căruțaș 4 lei zilnic plus mâncare, indiferent dacă are 2 sau 4 animale de tracțiune, cai sau boi; un prizonier 0,30 zilnic în mână plus mâncare²⁷.

La comanda Serviciului de Fortificații, generalul Scarlat Panaitescu a demonstrat reale calități ale înaltului spirit organizatoric. Preocupat în permanență de eficientizarea muncii la aliniamentele de fortificații, prin intermediul ordinelor de serviciu a impus măsuri energice de organizare a locuitorilor rechiziționați. Prin ordinul de serviciu nr. 4 din 22 iulie 1917 se ordona ca încadrarea lucrătorilor să se facă cu șefi soldați și gruparea lucrătorilor în două schimburi după aprecierea șefilor de sectoare, gradul de înaintare al lucrărilor și numărul locuitorilor disponibili²⁸. De asemenea, șefii sectoarelor aveau obligația „de a ține zilnic legătura telegrafic sau telefonic cu Serviciul Fortificațiilor”²⁹ din cadrul M.C.G., raportând asupra „lucrărilor efectuate prin schițe jurnal” și informații despre „starea sanitară”³⁰ a lucrătorilor.

Măsurile energice adoptate de către generalul Panaitescu în organizarea detașamentelor de fortificații au avut rezultate imediate, misiunile de fortificare încredințate structurii de fortificații de a doua linie fiind realizate într-un ritm deosebit. Spre exemplu, încă de la jumătatea lunii iulie 1917, M.C.G. român a sesizat situația periculoasă creată prin retragerea trupelor rusești de pe frontul bucovinean. Prin urmare, prin Inspectoratul General al Geniului a dispus stabilirea lucrărilor care ar fi trebuit executate cu scopul de a acoperi frontiera de Nord a Moldovei ținându-se cont și de lucrările executate înainte de intrarea armatei române în conflictul mondial³¹. Proiectul de fortificare prevedea și executarea unei a doua linii de fortificații pe frontul cuprins între Târgu Neamț și Botoșani, sarcina revenind Serviciului de fortificații al armatei³².

²⁶ Idem, dosar nr. 2 A, f. 597.

²⁷ Idem, dosar nr. 35, f. 339.

²⁸ *Ibidem*, f. 16.

²⁹ *Ibidem*, f. 17.

³⁰ *Ibidem*, f. 20.

³¹ Idem, fond Marele Cartier General (1916-1920), dosar nr. 768, f. 2 față-verso.

³² *Ibidem*, f. 4-verso.

Sub coordonarea directă a generalului Scarlat Panaitescu și a personalului serviciului, ritmul de lucru la linia fortificată Tg. Neamț-Baisa a fost unul accelerat, astfel că până la 19 august 1917 lucrările erau aproape finalizate. În aceste condiții s-au produs modificări în organizarea sectoarelor de fortificație aflate la lucrări, din cele cinci sectoare existente la debutul lucrărilor au rămas doar trei, o mare parte din personalul serviciului și din trupele de pionieri fiind trimise la Armata a II-a pentru îndeplinirea altor misiuni³³.

Experiența deosebită acumulată de către generalul Panaitescu la comanda Serviciului de Fortificații pe frontul din Moldova s-a materializat în luna noiembrie a anului 1917 prin elaborarea manuscrisului „Instrucțiunile asupra trasării pozițiilor și organizării șantierelor de lucru”, destinate ofițerilor de pionieri. Valoarea manuscrisului a fost apreciată de către generalul de divizie Ioan Rașcu, Inspectorul General al Geniului, care „găsind aceste instrucțiuni foarte utile” aprobă tipărirea a 1000 de exemplare spre a fi distribuite și ofițerilor de infanterie de la gradul de maior în sus³⁴.

În vederea răspândirii în armata română „a noilor principii de organizare a fortificației de poziție și introducerea metodelor moderne de executare a lucrărilor”³⁵, prin eforturile unui nucleu de ofițeri români sub coordonarea generalului Scarlat Panaitescu, dar și a unor ofițeri ai misiunii militare franceze, în decursul anului 1917 s-a organizat și a funcționat la Huși un centru de instrucție, cunoscut sub numele de Școala de Fortificație.

Școala a fost organizată pe două secții: una pentru ofițerii de infanterie și cealaltă pentru ofițerii de geniu³⁶. Materia cursurilor și conferințelor a fost elaborată de către maiorul Levéque din Misiunea militară franceză, traducerea fiind realizată de către căpitanul Georgescu, directorul școlii, care a susținut și o parte din conferințe alături de căpitanul Cumpănașu și locotenentul Arbore³⁷. Din tematica cursurilor cităm: *Principii generale de organizare a fortificației de poziție; Lucrări în ofensivă, tranșee și comunicațiuni; Construcția adăposturilor; Aprovizionarea cu materiale; Organizarea lucrului; Războiul de tranșee ș.a.*³⁸.

În jurnalul de război, generalul și-a notat scopurile pe care dorea să le imprime activității școlii de fortificație. „Marți 18 aprilie/1 mai 1917 Huși. Formarea mentalității la centrul de instrucție de la Huși mi-a dat de lucru, de a forma un cugetător și în același timp un răspânditor de idei și de energie și de om de acțiune, și de a dezvolta personalitatea până la deplina maturitate, aceasta e o misiune în care reușita e în funcție de răbdare și de destoinicie. Cu încredere și statornicie continuu a lucra la formarea apostolilor propovăduitori ai credinței noastre, cum și a oamenilor de acțiune, cari mâine vor avea cuvântul. Rolul pe care centrul de instrucție de la Huși îl are în reorganizarea armatei noastre apare astfel bine definit”³⁹.

³³ *Ibidem*, f. 37-38.

³⁴ Idem., fond Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar nr. 16, f. 267.

³⁵ Idem., dosar nr. 33, f. 97.

³⁶ Petre Zaharia, Emanoil Ene, Florea Pavlov, *op. cit.*, Vol. I, p. 244.

³⁷ A.M.R., fond Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar. nr. 33, f. 260-verso.

³⁸ *Ibidem*, f. 97.

³⁹ Scarlat Panaitescu, *Aspecte militare. Efemeride de război (1916-1918). Jurnal de Operație (1913)*, București, Tipografia „Memorialul Geniului”, 1927, p. 62

Datorită intervențiilor generalului pe lângă autoritățile locale în vederea asigurării încadrării ofițerilor cursanți, a unei săli de conferințe, a unor magazii pentru depozitarea uneltelor și materialelor, precum și a unui teren pentru construirea unui poligon de fortificații⁴⁰, școala și-a putut deschide cursurile într-un interval rapid de la inițierea lucrărilor de amenajare (de la 7 februarie până la 20 februarie 1917). Contribuția comandantului Serviciului de fortificații la urgentarea preparativelor fost reliefată chiar de către generalul Louis Ungerer, șeful armei geniu din cadrul Misiunii militare franceze, în discursul de deschidere a școlii pe data de 20 februarie 1917: „... Mulțumesc Domnului General Panaitescu pentru frumoasele cuvinte adresate Franței, generalilor francezi și mie, precum și pentru toate înlesnirile, cu care ne-a ajutat în misiunea noastră”⁴¹.

În perioada 20 februarie – 1 iunie au fost organizate 15 cursuri diferite desfășurate pe parcursul a 19 serii, fiind pregătiți 640 de ofițeri (dintre care 3 generali și 121 de alți ofițeri superiori⁴²) și 17 grade inferioare⁴³. Din ordinul generalului Scarlat Panaitescu, la cursuri au asistat și ofițeri superiori din cadrul Serviciului de Fortificații al armatei și ofițerii delegați de la direcțiile de fortificații de pe lângă armata rusă⁴⁴.

Datorită permanentei implicări a generalului, activitatea a școlii a fost prolifică, fiind confirmată și reliefată, pe larg, și în rapoartele elaborate de generalul Ioan Rașcu, inspectorul General al Geniului. În vara anului 1917, inspectorul consemna într-un raport: „... Inspecțiunea [pe care – n.n.] am făcut-o în timpul când se găsea la școală seria a 3-a din chemarea a 2-a. Am asistat la 4 conferințe și am vizitat lucrările din poligon. Cred că școala a fost de mare profit, teoria fiind unită cu practica”⁴⁵.

Rezultatele deosebite ale școlii de fortificații au avut un impact semnificativ în ridicarea gradului de pregătire teoretică și practică la nivelul întregii armate române, deoarece conferințele și cursurile de fortificație ținute de către ofițerii români și francezi au fost sistematizate și au stat la baza editării de către Marele Cartier General a următoarelor lucrări: „Instrucțiuni asupra fortificației de poziție”⁴⁶, „Principiile fortificației de poziție”⁴⁷ și „Instrucțiuni asupra participării pionierilor în războiul de tranșee-lucrări în defensivă și lucrări în ofensivă”⁴⁸. Broșurile menționate au fost tipărite în mii de exemplare și distribuite la corpurile de armată⁴⁹.

Care a fost impactul imediat al activității Școlii de fortificație de la Huși asupra derulării războiului pe frontul din Moldova? În ședința din 26 ianuarie 1923 a Academiei Române, generalul Scarlat Panaitescu, vorbind despre activitatea școlii, a afirmat următoarele: „Acest poligon demonstrativ [...] școala de la Huși l-a înfăptuit prima oară, așa putea spune, în condițiuni atât de apropiate de realitate. Munca școlii

⁴⁰ A.M.R., fond Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar nr. 2 A, f. 358.

⁴¹ Generalul Scarlat Panaitescu, *Cuvântarea rostită de generalul Scarlat Panaitescu și răspunsul d-lui general L. Ungerer (Huși 1917)*, în „Memorialul Geniului. Publicarea lucrărilor de instrucție ale ofițerilor din geniu”, nr. 6, iunie 1923, pp. 47-49.

⁴² A.M.R., fond Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar nr. 33, f. 119.

⁴³ Petre Zaharia, Emanoil Ene, Florea Pavlov, *op. cit.*, Vol. I, p. 246.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 81.

⁴⁵ A.M.R., fond Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar nr. 33, f. 261.

⁴⁶ *Idem*, dosar nr. 34, f. 269.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 133.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 135.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 133 față-verso.

nu a fost zadarnică; roadele sale cele mai strălucite le reprezintă sângeroasele lupte de la Mărășești⁵⁰.

Într-adevăr, „galvanizarea războinică de la Huși”⁵¹, cum a fost denumită activitatea Școlii de fortificații de către generalul Scarlat Panaitescu a contribuit din plin la ridicarea nivelului de pregătire teoretică și practică a ofițerilor români în știința și arta fortificațiilor de poziții și, alături de alți factori, a adus nu numai succesul de la Mărășești, dar și memorabilele victorii de la Mărăști și Oituz.

În vara anului 1917, în urma activității Școlii de Fortificații de la Huși, cunoștințelor de fortificație ale ofițerilor români, cel puțin celor aparținând armei geniu, s-au îmbunătățit semnificativ, ele fiind racordate la principiile războiului de poziții de pe frontul de Vest și depășind chiar nivelul de pregătire al unor trupe de fortificații din armata țaristă de pe frontul din Moldova. Drept dovadă, pe data de 15 august 1917, generalul Scarlat Panaitescu informa Inspectoratul General al Geniului că: „... personal văzând lucrările executate de ruși, am găsit că nu sunt conforme cu principiile de organizare trase din învățămintele războiului, în special flancarea și obstacolul derogă cu totul de la aceste principii”. Cu această constatare, generalul făcea cunoscut forului militar superior solicitarea șefului geniului armatelor ruse de pe frontal din Moldova de a se traduce în limba franceză, într-un număr cât mai mare, lucrarea „Instrucțiuni asupra fortificației de poziții”, care să fie pusă și la dispoziția trupelor țariste, care colaborau cu armata română în diferite sectoare ale frontului⁵².

Pe parcursul războiului de reîntregire națională, în domeniul artei fortificațiilor, generalul Scarlat Panaitescu a demonstrat reale calități, elaborând proiecte de fortificare ale teritoriului național a căror valoare a fost confirmată prin aprobarea aplicării lor de către forurile militare superioare. În luna decembrie a anului 1917, în condițiile dezintegrării armatelor rusești de pe frontul moldovean, la ordinele șefului Biroului Operații, generalul a coordonat personalul serviciului de fortificații în elaborarea unui proiect relativ la construirea unui „câmp întărit” în Moldova. Proiectul propunea trei soluțiuni, cu întinderi de 230, 265 și respectiv 300 de km., lungimile liniilor fortificate variind în funcție de traseele alese. În finalul proiectului erau prevăzute efectivele, materialele și mijloacele de transport necesare finalizării acestuia: 30.000 de lucrători, 300 de vagoane de sârmă și 1.900 de căruțe⁵³.

În aceeași lună a anului 1917, în sensul optimizării organizării defensive a teritoriului național, generalul Scarlat Panaitescu observând că „pozițiile de retragere înapoia Siretului inferior se sprijină la est pe lacul Brateș” și că „terenul la aripa stângă a poziției în față prezintă suficiente adăposturi care ar putea permite adăpostirea trupelor în vederea unui atac, din cauză că inamicul ar putea reuși ca prin ambarcațiuni sau pe gheață să strecoare detașamente ca să facă incursiuni în spatele poziției” propunea un proiect de fortificare care să înlăture potențialele infiltrații inamice. Planul cuprindea două compartimentări: prima compartimentare urma să pornească de la cota 134 de pe dealul Târânoaia la Șivița și de acolo sprijinită pe lacul Bielev, trebuia

⁵⁰ Apud. Scarlat Panaitescu, *Știința fortificației în România de la 1866 până în zilele noastre*, București, Editura „Cultura Națională”, 1923, p. 18.

⁵¹ Idem, *Galvanizarea războinică de la Huși*, în „Memorialul geniului. Publicarea lucrărilor de instrucție ale ofițerilor de geniu”, București, nr. 6, iunie, 1923, pp. 39-46.

⁵² A.M.R., fond Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar nr 43, f. 411.

⁵³ Idem, fond M.C.G. (1916-1920), dosar nr. 768, f. 203.

completată printr-un sistem de baterii și printr-o poziție de supraveghere ce s-ar sprijini pe lacul Bielev la Slobozia Mare, la gura Prutului unde urma să se lege cu liniile pozițiilor ocupate de Armata a 6-a Rusă; a doua compartimentare urma să plece din aripa stângă a poziției către Tulucești-Tătarca-Șivița și de acolo către lacul Bielev, apărarea pe malul stâng al Prutului urmând a fi completată prin poziția de la Slobozia Mare la gura Prutului și cu bateriile menționate. Conform autorului proiectului, lucrările defensive prezentau un mare avantaj, deoarece „n-ar cere decât minimum de forțe de supraveghere”⁵⁴.

În primăvara anului 1918, România a semnat armistițiului cu Puterile Centrale, armata română trecând la o nouă organizare. Prin urmare, după o funcționare neîntreruptă din 20 ianuarie 1917 până la 15 mai 1918, Serviciul de fortificații al Armatei a derulat o intensă activitate de fortificare a aproximativ 180 de km. din teritoriului Moldovei, atât în spatele armatelor țariste, cât și pe frontul trupelor române. Cu ocazia desființării structurii de fortificații de a doua linie a oștirii române, generalul Scarlat Panaitescu a emis un ordin de zi care reflectă din plin activitatea meritorie a personalului serviciului pe care l-a coordonat și încerca, din adâncul înalțelor sentimente naționale pe care le trăia, să ridice moralul geniștilor români prin credința în victoria finală datorită virtuților națiunii române: „Oricare ne este rezultatul muncii noastre, la despărțire mă simt dator să recunosc fiecăruia un înalt spirit patriotic și cu asemenea cetățeni neamul nostru poate spera în viitor și poate fi încredințat că prin construcția sufletească cei recunoaștem nu ne este atât încă să ne apună steaua. Prin urmare, cu toată încrederea să contribuim la reînălțarea țării noastre și la strânsa unire sufletească a tuturor românilor...”⁵⁵.

Pentru serviciile deosebite aduse patriei în războiul de reîntregire națională, generalului Scarlat Panaitescu i s-a conferit Ordinul „Coroana României” cu spade în gradul de comandor⁵⁶, iar fructuoasa colaborare cu trupele țariste de geniu de pe frontul din Moldova a generat și aprecierile Comandamentului rus, care i-a conferit Ordinul „Sf. Stanislav”, Clasa I, cu spade⁵⁷.

Conform dosarului militar personal, pe data de 1 septembrie 1918 Scarlat Panaitescu, se retrage la cerere din rândurile oștirii cu gradul de general de divizie, din motive de „infirmitate, incurabil”⁵⁸, trăind însă „visul de aur al oricărui soldat, idealul milenar al neamului” în anul 1918.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 188.

⁵⁵ Idem, fond Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar nr. 89 A, f. 67.

⁵⁶ Idem, Direcția Cadre-Învățământ, Ofițeri activi. Geniu, Vol. I, f. 304.

⁵⁷ Idem, Inspectoratul General al Geniului (1916-1941), dosar nr. 11, f. 802-verso.

⁵⁸ A.M.R., fond Memoriei Bătrâni. Generali, lit. P, curent 69, f. 2.

THE GENERAL SCARLAT PANAITESCU - A PERSONALITY
OF THE WAR FOR THE NATIONAL REUNION

Abstract

Graduate of some prestigious military institutions from Romania and France, personality with academic preoccupations, General Scarlat Panaitescu (1865-1938) participated in the national reunification war as leader of the engineering corps and, eventually, of the fortifications service of the second line. Through his singular military knowledge, initiative and sacrifice spirit, the Romanian general contributed to the reorganization of the engineering troops through appropriate material equipment, adaptation to the new principles of the positions war theoretically-practically, projection of some defensive systems in Muntenia, Dobrogea and Moldova, unique collaboration with the engineering officers from the French military mission. The remarkable activity represented a stone laid at the foundation of the national structure created in 1918.